

NEUSPEH ŽENEVSKE KONFERENCIJE. ODLUCUJUCI ZNAČAJ UNUTRAŠNJIH SNAGA UJEDINJENJA

A. TRUMBIC — A. KOROŠECU

Pariz, 31. oktobra

Francuski će ambasador vjerojatno tražiti Vaše mišljenje o pitanju, koje čini glavnu opreku između Jugoslavenskog Odbora i Predsjednika Srpske Vlade g. Pašića. Čak ako Vas francuski ambasador ništa i ne upita, molim Vas, da pošaljete odmah francuskoj, engleskoj i američkoj vladi, preko njihovih predstavnika u Bernu, slijedeću depeshu potpisanu od Vas i od svih Vaših kolega, koji su s Vama došli u Švicarsku:

Mi potpisani izjavljujemo u ime Jugoslavenskog Narodnog Vijeća, koje je nedavno obrazovano u Zagrebu, kao vrhovna vlast za sve jugoslavenske zemlje pod Austro-Ugarskom, da cijeli jugoslavenski narod ima neograničeno povjerenje u Jugoslavenski Odbor u Londonu podrazumijevajući tu i njegove sekcije u Parizu, u Rimu, u Washingtonu i u Valparaisu, u Odbor obrazovan u maju 1915. pod predsjedništvom doktora Ante Trumbića. Osim toga izjavljujemo, da mi i cijela nacija odobravamo potpuno politiku, koju je ovaj Odbor vodio za vrijeme rata u savezničkim zamljama, da cijela naša nacija smatra Jugoslavenski Odbor kao svoga ovlašćenog predstavnika, svoj organ i svoga mandataru. Prema tomu molimo u ime jugoslavenskog naroda savezničke vlade i vladu Sjedinjenih Država, da izvolite priznati Jugoslavenski Odbor za predstavnika i mandataru jugoslavenskog naroda iz Austro-Ugarske Monarhije. U isto vrijeme molimo ih, da izvole priznati jugos. narod kao saveznički narod, nezavisan od Austro-Ugarske, kao i trupe jugoslavenskih boraca u srpskoj vojsci u Srbiji, u Crnoj Gori, na Murmanu, u Rusiji i u Srbiji kao pravilno ratujuću stranku sa Austro-Ugarskom i njezinim saveznicima. Mi izjavljujemo još, da Jugoslavensko Narodno Vijeće u Zagrebu traži kao jedini svoj ratni cilj oslobođenje jugoslavenskog naroda ispod austro-ugarskog gospodarstva i svoje ujedinjenje sa svojom braćom po rasi u Srbiji i u Crnoj Gori u jednu nezavisnu državu na bazi principa narodnosti i prava naroda, da raspolažu sami sobom. Mi izjavljujemo, da ovaj program odgovara željama i aspiracijama Srba, Hrvata i Slovenaca u Austro-Ugarskoj. Mi obraćamo pažnju savezničkih vlada, da je priznanje, koje gore tražimo, apsolutno potrebno> jugoslavenski nacionalni pokret dobio međunarodnu posvetu, što je potrebno, da se održi red i da se spriječe anarhističke težnje, koje će izbiti u jugoslavenskim zamljama.

Izvolite istu depeshu poslati gospodinu Pašiću sa svim jeto pismima
Preko srpskog poslanstva u Bernu.

Čim to bude učinjeno, molim Vas, da izravno brzojavite na moju adresu Paris, Rue Cadet 17.: C'est fait.¹
Janković — Krizman, *Grada*, 426—427.

ZAPISNIK KONFERENCIJE U ŽENEVI

6. do 9. novembra 1918.

Prisutni: 1. U ime kraljevske srpske vlade g. ministar predsednik i ministar inostranih dela Nikola Pašić.

2. Predstavnici parlamentarnih grupa Srpske Narodne Skupštine gg. Drašković, Marinković i Trifković.

3. U zastupstvu Narodnoga Veća u Zagrebu predsednik Dr. Korošec is njim gg. Dr. Melko Čingrija i Dr. Žerjav.

4. U zastupstvu Jugoslovenskoga komiteta u Londonu: predsednik Dr. Ante Trumbić i gg. Dr. Gregorin, Vasiljević (dne 6. i 7.), Nikola Stojanović (dne 7. popodne, 8. i 9. nov.), Banjanin (dne 9. nov.)

Debata u kojoj učestvuju svi prisutni, tiče se ovih pitanja.

I. Priznanje Narodnog Veća u Zagrebu kao reprezentanta i vlade Slovenaca, Hrvata i Srba u bivšoj monarhiji.

II. Stvaranje zajedničkih organa države SHS.

III. Protest protiv okupacije našega područja od strane italijanske vojske.

IV. Odnosi prema Crnoj Gori.

I

Zaključuje se da kraljevina Srbija priznaje Narodno Veće kao reprezentanta i vladu, i to sve u smislu rezolucije Narodnog Veća od 3. novembra 1918. (Prilog br. 1.) Ovo priznanje odmah je prevedeno (Pri-

i) Sukob između Jugoslovenskog odbora i srpske vlade oko načina ujedinjenja svoj vrhunac dostigao je uoči održavanja konferencije u Ženevi, a glavni povod bilo je pitanje međunarodnog priznanja Odbora. Sa svoje strane A. Trumbić, koristeći primer priznanja Poljaka i Čehoslovaka od strane Saveznika, pokušavao je još od 19. jula 1918. preko Francuske da obezbedi Odboru međunarodni status. Svi ti zahtevi nailazili su od strane Srbije, već od samog početka, na energičan otpor. U tome se posebno isticao N. Pašić, koji je, ohrabren poredama srpske i savezničke vojske, samouvereno isticao tezu da je Srbija ta koja ujedinjuje svoju braću i da ona ima isključivo pravo da ih u inostranstvu zastupa. U razgovoru sa Trumbićem Pašić je naglašavao da je Srbija bila ta koja je Jugoslovenski odbor osnovala pa je zapretio da se još uvek mogu formirati novi jugoslovenski odbori. Spor između Odbora i srpske vlade bio je poznat svetskoj javnosti i za politiku ujedinjenja značio je veliko negativno opterećenje.

Dolazak A. Korošeca u Švajcarsku Trumbić je pokušao da iskoristi za svoju bitku oko međunarodnog priznanja Odbora. Za srpsku vladu (a i za Odbor) bilo je važnije da stupe u razgovore sa zastupnicima Narodnog vijeća SHS, kao novog političkog i državnopravnog subjekta, jer su i Odbor i srpska vlada procenjivali da bi za pobjedu njihovih shvatanja bila presudna njegova podrška. Razlog je bio vrlo jednostavan: za razliku od Odbora. Narodno vijeće SHS imalo je formalni i stvarni legitimitet da predstavlja Jugoslovene iz Monarhije, odnosno novostvorenu Državu Slovenaca, Hrvata i Srba. To je i bio razlog zbog koga je sazvana konferencija u Ženevi. Ona je održana od 6. do 9. novembra 1918. i na njoj su pored predstavnika srpske vlade, Jugoslovenskog odbora i Narodnog vijeća SHS bili zastupljeni i predstavnici parlamentarnih grupa srpske Narodne skupštine.

log 2. i 3.), koje je g. Pašić, kao predsednik ministarstva i ministar inostranih dela kraljevine Srbije upravio Dr. Korošcu, predsedniku Narodnoga Veća u Zagrebu i vladama Engleske, Francuske, Italije i Sjedinjenih Država.

Citava konferencija obvezuje se raditi svom snagom oko toga, da se postigne efektivno priznanje Narodnoga Veća u smislu rezolucije pod I.

II.

Osniva se zajedničko ministarstvo za kraljevinu Srbiju i područja Narodnoga Veća u Zagrebu, komu je zadatak, da organizuje zajedničku državu SHS, kojoj će konstituenta doneti ustav.

U tu svrhu vlada kraljevine Srbije i Narodno Veće u Zagrebu ne dirajući opstojeći upravni sistem, poveravaju još danas ove poslove zajedničkom ministarstvu Srba, Hrvata i Slovenaca.

1. Čitavu spoljnu politiku i organe za njeno provođanje, sve pripreme za konferenciju mira i propagandu.

2. Vojne poslove, u koliko se odnose na bezbednost državne teritorije kao celine i sve vojne poslove, na koje će se odnositi pregovori o miru. Dislokacija ostaje u kompetenciji narodnih vlada u dotičnim zemljama, kao i administracija vojnih poslova tih zemalja.

3. Rukovođenje ratne mornarice.

4. Rukovođenje pomorstva, pomorske trgovine i pomorskog sa-niteta.

5. *Poslove pripremanja konstituante i one mere, koje će služiti za prelaz iz provizornog državnog života u redovni državni život, koji će se obrazovati na temelju budućega zajedničkoga ustava.*

Postepeno bratske vlade moći će poveriti prema potrebi i sporazumu i druge poslove zajedničkoga ministarstva.

Nadalje poverava se zajedničkom ministarstvu staranje oko koordiniranja i oko jednoobrazovanoga rešenja državnih poslova, koji ostaju u kompetenciji narodnih vlada « dotičnim zemljama. Ti su poslovi ovi:

6. Promet i saobraćajna sredstva, kao što su: željeznice, plovidbe po rekama, pošta i telegraf u cilju, da saobraćajni život u celokupnoj državi uzmogne harmonično funkcionirati i zadovoljiti neodložne potrebe naroda i države.

7. Ishrana građanstva i rekonstrukcija narodne ekonomije, poremećene ratom.

8. Povraćaj i opskrbljenje zarobljenika, sirotinje i udovica poginulih i nesposobnih vojnika, invalida, izbeglica, ekspatriiranih, utamničanih i iseljenika.

1 u Zajedničke financije, u koliko je odnose na potrebe čitavog de-iokruga ministarstva, udešavanje odnosa raznih valuta i raznih bankarstava na državnoj teritoriji zatečenih.

Zajedničko ministarstvo ima da se samo konstituiše i da izvede pode-lu poslova i da da sebi poslovni red.

Sve će te poslove kao i one svoga redovnog funkcionisanja zajedničko ministarstvo obavljati autonomno u granicama gore označenoga delokruga.

Zajedničko ministarstvo stajat će u vezi s vladom kraljevine Srbije i sa Narodnim Većem u Zagrebu.

Organi koji su dosada kod narodnih vlada obavljali poslove, koji odsada prelaze u delokrug zajedničkoga ministarstva, preći će odmah na potpuno raspoloženje zajedničkoga ministarstva.

Ovaj poredak može se promeniti samo međusobnim sporazumom vlada kraljevine Srbije i Narodnoga Veća, a prestat će onda po sebi, kad nova državna organizacija bude stvorena na osnovi ustava, što će ga konstituenta doneti za celu državu.

Zasada, bez prejudica za budućnost, imenuje u zajedničko ministarstvo polovinu vlada kraljevine Srbije, a drugu polovinu Narodno Veće u Zagrebu.

Broj ministarstva zasada je 12. Odmah se imenuje samo 6, a ostalih 6 docnije, nakon odnosnih zaključaka kraljevske vlade i Narodnoga Veća.

Kad pristupi Crna Gora, pregovarat će se s njom u pogledu sude-lovanja u zajedničkom ministarstvu.

Imenuje se članovima zajedničkoga ministarstva:

1. Sa strane vlade kraljevine Srbije gg. Davidović Ljuba, Gavrilović Mika i Pavlović Draža.

2. Sa strane Narodnoga Veća gg. Brejc Janko, Dr. Čingrija Melko i Vasiljević Dušan.

Ministri imenovani od strane kraljevine Srbije položiti će zakletvu po srpskom ustavu svome vladaru, a ministri imenovani od Narodnog Veća u Zagrebu, položiti će zakletvu Narodnom Veću u Zagrebu pred njegovim predsednikom Dr. Korošcem.

O stvaranju zajedničkog ministarstva stvorena je deklaracija, koja će se objaviti u novinama.

III.

Zaključuje se prosved, koji će se upraviti sa strane predsednika Narodnog Veća vladama Engleske, Francuske, Italije i Sjedinjenih Država i nakon toga će se objaviti u novinama. Ministar spoljnih poslova kraljevine Srbije podnet će protest u istom smislu.

IV.

Glede odnosa prema Crnoj Gori zaključuje se stajati na ovome stano-vištu:

1. Narod Crne Gore je sastavni deo SHS.

2. Naš program je, da se u državi SHS ujedini također današnja kraljevina Crna Gora ovako, da na konstituenti bude stvoren ustav za čitavu zemlju SHS, uključivo Crnu Goru.

3. Mi želimo pregovarati radi pristupa Crne Gore u našu zajedničku državnu organizaciju i to tako, da se pregovori vode u isto vreme sa predstavnicima celoga crnogorskoga naroda.

Gg. Dr. Korošec. Dr. Čingrija, Dr. Zerjav izveštavaju, da su 8. novembra 1918. u tom smislu razgovarali sa g. ministrom

crnogorskim Vujovićern, koji se je njima predstavio kao službeni izaslanik kraljevske crnogorske vlade, te da je on njima odgovorio, da će takova konferencija biti moguća, kroz 14 dana od prilike, u Parizu.

Zaključuje se, da ove pregovore bude vodilo već izabrano zajedničko ministarstvo.

Ženeva, 9. novembra 1918.

Predsednik ministarskog Saveta i ministar inostranih dela:

Nikola Pašić.

Predsednik Narodnog Veća u Zagrebu: Dr. Anton Korošec.

Predsednik Jugoslovenskog odbora u Londonu: Dr. Ante Trumbić.

Predstavnici sporazumnih skupštinskih grupa: Marko Trifković, narodni poslanik, M. Drašković, narodni poslanik, Dr. V. Marinković, narodni poslanik. Dr. Čingrija, član Narodnog Veća u Zagrebu, Dr. Gregor Zerjav, novinar.

Članovi Jugoslovenskoga odbora u Londonu: Dr. Gustav Gregorin, Dr. Nikola Stojanović, Jovan Banjanin, Dušan Vasiljević.

F. šišić, *Dokumenti*, 238—241.

DEKLARACIJA

Ženeva, 9. novembra 1918.

Zajedničkim naporom savezničkih naroda i Sjedinjenih Država Severne Amerike, snagom naroda Srba, Hrvata i Slovenaca, slomljene su na bojnim poljima i na moru sve nasilne prepreke njegovom ujedinjenju. Predstavnici Vlade Kraljevine Srbije i skupštinskih političkih grupa, predstavnici Narodnog Veća u Zagrebu, predstavnici Jugoslovenskog Odbora u Londonu, skupljeni u Ženevi, varoši slobode, sretni su što mogu jednodušno svečano i pred celim svetom konstatovati svoje ujedinjenje u državu Srba, Hrvata i Slovenaca. Narod Crne Gore, kome je otvoren naš bratski zagrljaj, nesumnjivo će pohitati da pozdravi i pridruži se ovom delu, koje je od uvek bilo njegov najveći ideal.

Današnjim danom i ovim aktom nova država se pojavljuje i prikazuje kao jedna nedeljiva državna celina i član društva slobodnih naroda. Nema više granica koje su nas razdvajale.

U svim spoljnim manifestacijama prava, snage i volje, tu državnu zajednicu predstavljat će zajedničko ministarstvo Srba, Hrvata i Slovenaca, preko redovnih organa, za to stvoreno kao i ovaj akt u duhu istoga. Sastav te vlade objavljen je. Naknadno će se objaviti dalji delokrug njenog rada, jer su potpunim međusobnim priznanjem svih na cionalnih faktora i organa, konstatovanom jednodušnošću u pogledu njihovih ciljeva i metoda rada, uravnati putovi kojima će se kretati javni, opšti, zajednički poslovi nove države.

Vlada Kraljevine Srbije i Narodno Veće u Zagrebu produžit će otpravljati poslove svaki u svom unutrašnjem pravnom i teritorijalnom delokrugu na redovan način kakav gde postoji, dok Velika Skupština U'rl liyeni'1 Sr12a. Hrvata i Slovenaca (Konstituanta), izabrana opštim, jednakim, neposrednim i tajnim glasanjem svih građana, ustavom ne propiše definitivno ustrojstvo države. Taj ustav će biti osnova celom državnom životu, izvor i utoka svih vlasti i prava, i po njemu će se, u demokratskom duhu, uređivati ceo državni život.

Granice državne prema susednim državama povući će se po načelu prava narodnosti i prava samoopredjeljenja svakog naroda. U nesalomljivom pouzdanju i veri našeg naroda u svoje pravo, u principima prave proklamovanom od naših Saveznika, primljenim javnom savešću eelog prosvetčenog sveta — leži jamstvo to.

Srbi, Hrvati i Slovenci!

Naš vekovni san je java. Mi smo ujedinjeni u slobodi. Slavimo ove velike dane najviše narodne sreće i radosti, i održavajmo red. Bez reda nema snažne države. Samo snažna država može na vreme obezbediti blagostanje građana i ispuniti svoje socijalne dužnosti i svoju misiju, brinući se o opštem razvoju društva, o zaštiti slabih, o porodicama postradalih i invalidima.

Poštujmo uspomenu svih boraca, koji su pali za ostvarenje našeg narodnog i ljudskog ideala. Poklonimo se svi sa poštovanjem pred istorijskim podvizima naše vojske i prenosimo na buduće naraštaje naše srećne zahvalnosti, koje imamo za plemenite narode, s kojima smo izvojevali pobedu u svetu.

Jugosloveni!

Neka večito živi u časti i slavi međunarodna naša lepa, draga mlada Otadžbina.

Ženeva, 9. novembra 1918.

Predsednik Ministarskog Saveta i Ministar Inostranih

; Dela: Nikola P. Pašić.

Predsednik Narodnog Veća u Zagrebu: Dr. Anton Korošec.

Predsednik Jugoslovenskog Odbora u Londonu: Dr. Ante Trumbić.

Predstavnici sporazumnih skupštinskih grupa:

M. Trifković, biv. min. predsednik,

M. Drašković, narodni poslanik,

Dr. V. Marinković, narodni poslanik.

Dr. Melko Čingrija, član Narodnog Veća u Zagrebu.

Dr. Gregor Zečjav, novinar.

Članovi Jugoslovenskog Odbora u Londonu:

1 1

Dr. Gustav Gregorin, nar. poslanik.

Jovan Banjanin,

Dušan Vasiljević,

,
V.,,

Dr. Nikola Stojanović, nar. poslanik.²

F. šišić, *Dokumenti*, 236—237.

* Izuzetna popustljivost N. Pašića tokom ženevskih pregovora nije bila uslovljena samo činjenicom da su protiv njegovih stavova prema ujedinjenju bili svi učesnici konferencije, već i neobaveštenošću, karakterističnom za sve prisutne na konferenciji, o pravom stanju i razvoju događaja u zemlji. Naime Pašić je došao u Ženevu u uverenju da je A. Korošec, kao formalni predsednik, odlučujuća ličnost u Narodnom vijeću SHS i da bi ga, zbog sukoba sa Trumbićem, trebalo po svaku cenu privući na svoju stranu. Upravo tada Pašić je nameravao da u oslobođenoj Srbiji sastavi novu vladu, pa je u formalnim zahtevima Korošeca i Trumbića oko metoda ujedinjenja pristajao na ustupke, verujući da će se oni, ako bude potrebno i kad učvrsti svoju vlast, moći lako korigovati. Na direktni pritisak Francuske Pašić je priznao vladu Narodnog vijeća SHS, ali j, Državu SHS, što je bilo karakteristično za njegovu ženevsku „transformaciju“ pogleda na ujedinjenje.

Formalno gledano, kroz zaključke ženevske konferencije oko obrazovanja privremenog zajedničkog ministarstva, koje je imalo zadatak da organizuje novu

Krf, 11. novembra/29, oktobra 1918.

Lično. Kad sam vam juče poslao telegram kojim sam dao moj pri- stanak na predlog Trumbićev o zajedničkom Ministarstvu, ja sam zami- šljao da će ministri: spoljnih poslova, vojni, financija, marine, saobra- ćaja biti ministri za celu zemlju, onako kako se ministruje u celom svetu. Iz depeše koja nam je noćas stigla, vidim, da sam se prevario.* Ono što gospoda sada ističu i žele to je jedna nakarada od Ministarstva kakvog nigde nikad nije bilo; to je izraz nepoverenja i vama lično i Sr- biji koja nije zaslužila takvo postupanje; to je nešto što nikad ne biva među ljudima koji istinski hoće narodno jedinstvo.

Nalazimo da je i sa svim neumesno da Ministri osim našem Kralju, koji je naš zajednički Kralj, polažu zakletvu još nekome.

Zato vam moram reći da mi takve kombinacije odbijamo odlučno i molimo da uvažite naše ostavke, odnosno podnesite ih na uvaženje Prestolonasledniku. Molimo, pored toga, za dopuštenje izjaviti vam, da po našem mišljenju, u takvoj situaciji, ni vama više nema mesta u tak- voj vladi, jer je očigledno da vam se ovakvim načinom izjavljuje ne- poverenje...

Janković — Krizman, *Grada*, 553.

A. KOROŠEC — VLADAMA FRANCUSKE, V. BRITANIJE, ITALIJE I SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA

Pariz, 14. novembra 1918.

Ekselencijo, Potpisanom predsjedniku Narodnog vijeća u Zagrebu čast je saopćiti vladama Francuske, V. Britanije, Italije i Sjedinjenih Američkih Država, da je 17. oktobra osnovano u Zagrebu Narodno vije- će, koje predstavlja vrhovnu vlast Srba, Hrvata i Slovenaca iz bivše Au- stro-Ugarske monarhije. To su Narodno vijeće izabrali svi nacionalni faktori cjelokupnog naroda Srba, Hrvata i Slovenaca bivše monarhije i ono je po samom narodu priznato; upravlja kao suverena vlada juž- noslavenskim zemljama i ima svoje vlastite oružane snage.

državu do sazivanja ustavotvorne skupštine, njegovom paritetnom sastavu i dr., u potpunosti su pobedila gledišta predstavnika Narodnog vijeća i Jugosloven- skog odbora. Ona su jasno izražena i u tzv. Ženevskoj deklaraciji. Upravo je takav ishod „federalno-konfederalnog” sporazuma u Ženevi i bio razlog za nje- govu brzu suspenziju. Neposredno po završetku konferencije naglo se izmenio odnos snaga između ženevskih pregovarača u korist centralističkih snaga. Jugo- slovenski odbor je sve više gubio značaj i članovi Koalicije u Narodnom vijeću tražili su njegovu likvidaciju. Vođe Koalicije u Zagrebu aktivno su podržavale srpsku vladu i dvor, odnosno njihova stara shvatanja o metodu ujedinjenja. iJirektni kontakti između Koalicije i srpske vlade ostvareni su već 10. novembra, rasicev zamenik u vladi S. Protić, na osnovu izveštaja Tresić-Pavičića na Krfu, ne n° h^e Proccrnjivao, zajedno sa regentom Aleksandrom, da Korošec i Trumbić p -,Pfe^e ., ^avljaju u Zagrebu nikakvu vlast i da je pravi čovek za pregovore S. Krf i ^' P°dsticaj regenta, Protić je telegramom upućenom N. Pašiću sa mop novembra, tj. svojom ostavkom, suspendovao sporazum u Ženevi. Na Dita ' m o n a r h i s t i č k i oblik vladavine i dinastije Karađorđevića dođu u Inak¹⁶ ^ v0q ^ Je bio spreman da u pitanje dovede i jugoslovensko ujedinjenje." boie u ^ u J u č a osnova za ovakav razvoj događaja bile su pobeđe započete proze- beba¹ so ^ uns' so 8 fronta i uspostavljanje direktne veze između Beograda i Za- ni

u ime jugoslovenske nacije Srba, Hrvata i Slovenaca iz bivše austro-ugarske monarhije, potpisani moli savezničke vlade kao i vladu Sjedinjenih država Amerike, da izvole priznati zagrebačko Narodno vijeće kao redovitu vladu spomenute nacije i da joj, istovremeno, priznaju svojstvo savezničkog i prijateljskog naroda kao i subjekta prava i interesa.

Potpisani izjavljuje u ime Narodnog vijeća u Zagrebu da je Vijeće osnovano na programu oslobođenja naroda Srba, Hrvata i Slovenaca, koji žive unutar granica bivše austro-ugarske monarhije, od svakog tuđinskog gospodstva te njihova ujedinjenja sa braćom u Srbiji i Crnoj Gori u jednu nezavisnu državu, na temelju narodnosnog principa i prava naroda na samoopredeljenje.

U duhu tog programa došlo je ovih poslednjih dana do konferencije predstavnika Kraljevine Srbije, raznih političkih grupa srpske Narodne Skupštine, zagrebačkog Narodnog vijeća i londonskog Jugoslovenskog odbora. Na toj se konferenciji proklamiralo ujedinjenje u jednu državu Srba, Hrvata i Slovenaca iz navedenih krajeva i objavila priložena deklaracija, u kojoj se sve to objavljuje. Istovremeno, sastavljena je i zajednička vlada države Srba, Hrvata i Slovenaca. Ta vlada predstavlja zajednički organ tog naroda, ovlašten da — pred drugih poslova — otpravlja i sve poslove vanjske politike srpsko-hrvatsko-slovenačke države.

Do časa, kad taj organ bude mogao otpočeti djelovati, potpisani, u svojstvu predsjednika Narodnog vijeća u Zagrebu i u ime Vijeća — daje mandat gosp. dr. Anti Trumbiću, predsjedniku Jugoslovenskog odbora u Londonu, da predstavlja Narodno vijeće kod savezničkih vlada kao i vlade SAD.

Bratska je vlada Kraljevine Srbije, sa svoje strane, sve to već prihvatila i priznala u svojoj noti od 8. novembra, koju je g. Nikola Pašić, predsjednik vfade i ministar vanjskih poslova kraljevine Srbije, uputio potpisanom.

Potpisani moli Vladu Francuske Republike, da sa svoje strane, iz voli priznati Narodno vijeće u Zagrebu i dra. A. Trumbića kao njegova predstavnika kod francuske vlade. G. Trumbić vršit se svoje funkcije sve dok se ne organizira zajednička država Srba, Hrvata i Slovenaca.

Molim Vas, Ekselencijo, da primite izraz mog dubokog poštovanja i visokog uvažanja.

Korošec³

Janković — Krizman, *Građa*, 571—572.

³ Suspenziju ženevskog sporazuma, koju je postigao ostavkom svoje vlade, N. Pašić je saopštio Korošecu i Trumbiću u Parizu 14. novembra, istakavši da je sa Krfa dobio odgovor „da rad u Ženevi nije naišao na odobrenje“ regenta i vlade. Korošec je, međutim, nastavio i posle toga da vodi samostalnu politiku kod sila Antante za priznanje Narodnog vijeća SHS kao redovne vlade, Jugoslovena iz bivše Monarhije za saveznike i si. On je zajedno sa Trumbićem pol-sećivao razne političke ličnosti u Francuskoj u nastojanju da dobije podršku za ove svoje zahteve. N. Pašić im je, međutim, u razgovoru 18. novembra jasno stavio do znanja da se i Vijeće i Odbor moraju prilagoditi situaciji. Zatim je

Zagreb, 14. novembra 1918.

Stanje u Hrvatskoj je sledeće: Svi Srbi bez izuzetka su za dinastiju Karađorđevića. To je gledište svih dalmatinskih Hrvata, većeg dela bosansko-hercegovačkih Hrvata, skoro svih Hrvata iz Primorja i sve mlađe hrvatske inteligencije. Isto gledište dele i Slovenci, izuzev klerikalaca. Ovi ljudi predstavljaju većinu srpsko-hrvatsko-slovenačkog naroda. Za republiku propagiraju oni koji su dosada bili najveće pristalice Habsburške dinastije: frankovci, Radićeva stranka, Ivan Lorković i ljudi oko „Obzora“.

Starčevićeva stranka podeljena u dva dela: jedan je blizak Srbima, a drugi traži obrazovanje federativne republike Jugoslavije, zasebnu državu Hrvatsku u istoj.

Zagreb je danas u većini zapojen idejom jugoslovenske solidarnosti, ali predstavlja kolebljiv elemenat, na koji se ne može sa pouzdanjem računati. Pored toga opkoljen je elementima seljačkim i uopšte nepouzdanim, dok su naši elementi dalje od Zagreba. Republikanska akcija pojačava nepouzdanost situacije u Zagrebu, ma da se je situacija znatno popravila. Kao garancija mira i bezbednosti u varoši i stub ideje jugoslovenske služi naš puk obrazovan u Zagrebu od zarobljenika. 2 hrvatska pešadiska puka imaju svega dve do tri stotine ljudi, koji predstavljaju krajnje nepouzdan elemenat za ma kakvu akciju.

Većina Narodnog Vijeća i Vlade stoji na gledištu nerazdvojne i nedeljive države Srba, Hrvata i Slovenaca pod dinastijom našom. Ukoliko jugoslovenski odbor u Ženevi ne bi zastupao isto gledište, neka Vlada Srbije izjavi da članovi jugoslovenskog odbora ne poznaju mnjenje naroda i da traži da se direktno sasluša Narodno vijeće u Zagrebu. Gospodin Pribičević moli za izveštaj o novim informacijama od Pašića o detaljima postignutoga sporazuma sa jugoslovenskim odborom u Ženevi i za obaveštenje, da li će naročito zajedničko ministarstvo koje će se obrazovati iz vlade Srbije i Narodnog Vijeća biti samo ministarstvo za spoljašnje poslove, a da ostanu pokrajinske vlade, ili tim obrazovanjem prestaju funkcije pokrajinske vlade, kao što bi to trebalo. Po njegovom mišljenju treba odmah i što pre pristupiti i obrazovati tu zajedničku vladu, koja bi odmah preduzela prethodne radove za opšte stvaranje države, jer je svaki provizorijum opasan. Međutim Srpska Vlada još nije ni odgovorila na notu vlade Narodnog Vijeća, kojom je izražena želja za prisajedinjenje jugoslovenskih oblasti Kraljevini Srbiji. Potrebno je ovo učiniti što pre, jer će tek taj odgovor služiti kao osnova za dalji rad Narodnog Vijeća.

Janković — Krizman, *Grada*, 576.

sfvn i's/?s Protest A. Korošeca i M. Čingrije upućen preko londonskog poslaninistira Vn0v^mbra Prestolonasledniku Aleksandru, u kojem su dali podršku sa jedn ta 0rdeviča< ali> istovremeno, i doveli u pitanje ovu podršku u vezi izjava 0Sri1n0m 0odlukom 0 suspenziji dogovora u Ženevi. Zbog ovakvih svojih unravn1 lovanja Korošec je bio zadržan protiv svoje volje u inostranstvu on 11 7U_1Teme kad se u zemlji vodila odlučujuća bitka oko ujedinjenja. Naime, decemh iKlo Sa A- Trumbićem bio sprečen da bude u Beogradu na dan 1. odloži p , r 9snovni cilj A. Korošeca i A. Trumbića, da se putem dogovora bio po rallistički metod ujedinjavanja do saziva ustavotvorne skupštine, nije

IZ ZAPISNIKA SA SEDNICE SREDIŠNJEG ODBORA NARODNOG
VIJEĆA SHS

Zagreb, 14. novembra 1918.

. . . Konačno je stvoren ovaj zaključak: Predsjedništvo vlade Narodnoga vijeća S.H.S. u Zagrebu mora što prije stupiti u dodir sa srpskom vladom u Beogradu glede obrazovanja zajedničke vlade za čitavu suverenu državu S.H.S.

Među zajedničke poslove spadat će: pitanje željeznica, vojske, financija i vanjskih poslova.

Prije nego li se započne ovom akcijom, mora se sačekati obavijest od Jugoslovenskoga odbora u inozemstvu . . .

Janković — Krizman, *Grada*, 577—578.

J. JOVANOVIĆ — PRESTOLONASLEDNIKU ALEKSANDRU

London, 18/5. novembra 1918.

Lično Korošec i Čingrija predstavnici Narodnog Veća iz Zagreba poslali — ovu — „Ne možemo primiti pre roka rezervu Pašičeve izjave da je Naslednik Prestola odbio da potvrdi naš sporazum (?) postignut u Ženevi i da je zbog toga on Pašić podneo ostavku Kabineta. Znajte da bi svaka opstrukcija Ženevskom sporazumu, a naročito svaka izmena u sporazumu pregovaranom (?) u Ženevi smatrana kao povreda Jugoslovenske ideje. Mi želimo da podržimo ovu (?) i došli smo ovamo u uverenju da je Pašić u punoj harmoniji sa Jugoslovenskim odborom na bazi Krfske Deklaracije. Žalimo što je Pašić svojim radom gotovo uništio tu harmoniju i stvorio situaciju koja može biti opasna za Dinastiju, ako se dopusti da i dalje traje. Najživlje želimo da Naslednik Prestola spreči to; bude li se produžila i podržavala ta opstrukcionistička Pašičeva politika može doći i sam položaj Dinastije u pitanje. Bili bi smo srećni dobiti neposredno od Naslednika Prestola obaveštenje, kako On gleda na ovaj rad.“⁴

Janković — Krizman, *Grada*, 605.

⁴ U odgovoru na ovaj „neučtivi telegram“ S. Protić je sa Krfa 25. novembra poručio J. Jovanoviću da saopšti A. Korošecu i M. Čingriji iznenađenje zbog njihovih stavova, posebno „prema kruni“, i između ostalog navodi: „Mi smo od bivše Austro-Ugarske bili svikli slušati i primati takve aluzije i pretnje i nismo mogli nikad misliti da ćemo ih opet čuti od predstavnika naše braće za čije je oslobođenje odista bila metnula na kocku svoj opstanak i Srbija i njena viteška narodna dinastija.“ Protić je optuživao da se u Ženevi pravi front prema Srbiji i upozoravao Korošeca i pristalice njegovih shvatanja da, ako ne prihvate uslove Srbije, mogu ići svaki svojim putem: „Srbi sa Srbima, Hrvati i Slovenci sa Hrvatima i Slovencima.“

Ženevska konferencija je potvrdila postojeću polarizaciju jugoslovenskog pokreta i njegovih istorijskih osnova. Dogovoreno federalističko rešenje bilo je po svojoj suštini dualističko i još uvek je izražavalo antagonističke naboje subjekata ujedinjenja, koje je trebalo prevazići, ne samo dobrom voljom i verbalizmom već i konkretnom istorijskom praksom. Postojeće stanje i novo koje se zezele, kroz nejasne vizije i razrešenja, počev od imena države pa do njene unutrašnje organizacije, izražavali su brojna međusobna podozrenja i u suštini različite interese. Ovi antagonizmi upravo su ženevskim „nesporazumom“ dobili nove podsticaje, jer kao što srbijanska „oslobodilačka“ ideologija¹ P¹³ koju je povodom suspenzije ženevskih događaja najdrastičnije izrazio s. Miotić,

PREDLOG ODBORA SEDMORICE I NAPUTAK NARODNOG VIJEĆA SHS

Prihvaćeni predlog odbora sedmorice glasio je ovako: Narodno Vijeće SHS u skladu sa svojim dosadašnjim zaključcima i prema izjavi vlade kraljevine Srbije, proglašuje ujedinjenje države Slovenaca, Hrvata i Srba, obrazovane na cijelom neprekinutom jugoslovenskom području bivše austro-ugarske monarhije, s kraljevinom Srbijom i Crnom Gorom u jedinstvenu državu Srba, Hrvata i Slovenaca i izabire odbor od 28 lica s punom vlašću, da u sporazumu s vladom kraljevine Srbije i predstavnicima sviju stranaka u Srbiji i Crnoj Gori bezodvlačno provede organizaciju jedinstvene države prema priloženim nuputcima, a dotične zaključke ratificirat će na svom prvom sastanku Državno Vijeće, kome će pripadati uz predstavnike kraljevine Srbije i Crne Gore svi članovi današnjeg Narodnog Vijeća u Zagrebu, pojačani sa predstavništvom Jugoslovenskoga odbora.

U odbor, koji će izvršiti gornje naloge biraju se: Dr Barac Fran, Dr. Cankar Izidor, Dr. Cabrajić Luka, Dr. Drinković Mate, Grdić Šćepan, Dr. Hrasnica Halid, Korać Vitomir, Dr. Korošec Anton, Dr. Kramer Albert, Kristan Antun, Dr. Laginja Matko, Dr. Lorković Ivan, Dr. Lukinić Edo, Dr. Ljubibratić Savo, Dr. Paleček Ivan, Dr. Pavelić Ante, Dr. Petričić Živko, Dr. Popović Dušan, Pribičević Svetozar, Radić Stjepan, Dr. Smodlaka Jozo, Stajić Vaso, Dr. Sunarić Jozo, Svzro Hamid, Dr. Šimrak Janko, Sola Vojislav, Dr. Tresić Pavičić Ante, Dr. Trumbić Ante.

Članovi odbora, ako su zapriječeni, ovlašteni su imenovani sebi zamjenika pismenom punomoći.

Naputak Narodnog Vijeća za delegaciju koja putuje u Beograd glasio je ovako:

1. Konačnu organizaciju nove države može odrediti samo sveopća narodna ustavotvorna skupština svega ujedinjenog naroda Srba, Hrvata i Slovenaca s većinom od dvije trećine glasova. Konstituenta mora se sastati najkasnije 6 mjeseci poslije sklopljena mira. Izriekom se konstituenti pridržava pravo, da odredi ustav, razumijevajući ovdje naročito državnu formu (monarhija ili republika), unutrašnje državno ustrojstvo i osnovna prava državljana; zatim državnu zastavu, te sjedište vlade i drugih državnih vrhovnih organa.

2. Do sastanka konstituante vršit će provizorno zakonodavnu vlast „Državno vijeće“ kome pripadaju: svi članovi „Narodnog vijeća“ u Zagrebu, koji će se nadopuniti s 5 članova „Jugoslovenskog odbora“ u Londonu; zatim razmjerni broj predstavnika kraljevine Srbije, koje će odabrati Narodna skupština u dogovoru s tamošnjim političkim strankama; te razmjerni broj predstavnika Crne Gore, koje će odabrati ona mošnja Narodna skupština.

3. Državno vijeće Srba, Hrvata i Slovenaca odredit će na prvom sastanku provizornu državnu i pomorsku zastavu.

4. Vladarsku vlast vršit će do odluke konstituante kralj Srbije, odnosno prijestolonaslednik Aleksandar kao regent države Srba, Hrvata

imala istorijsku perspektivu, isto tako, ni prenaplašeno isticanje posebnosti njih^{racu.n} zajedništva, koje je tek trebalo elementarno utemeljiti i očuvati od brojni unutrašnjih protivnika, nije bilo plod državničke mudrosti i realne Političke procene.

i Slovenaca. Regent nije odgovoran „Državnom vijeću“, pred kojim polaže zakletvu. On će po načelima parlamentarne vladavine imenovati vladu, koja uživa povjerenje „Državnog vijeća“. On ima pravo zakonodavne inicijative i sankcije. „Državno vijeće“ može se odgoditi samo vlastitim zaključkom, a ne može se raspustiti prije sastanka konstituante.

5. Provizorno sjedište državne vlade i „Državnog vijeća“ odredit će se sporazumno.

6. Državno vijeće bit će dužno, da provede izbore za konstituantu i da ju odmah sazove. Izborni red za konstituantu odredit će Državno vijeće na osnovu općeg, izravnog, proporcionalnog i tajnog prava glasa sa zastupstvom manjina.

7. Državna vlada, odgovorna Državnom vijeću, upravljat će državnim poslovima, pa će biti sastavljena od ministra predsjednika i ministara za sve grane državne uprave, te od 7 državnih tajnika, koji će imati mesto i glas u ministarskom vijeću, i to po jedan za Srbiju, za Hrvatsku i Slavoniju, za Bosnu i Hercegovinu, za Sloveniju, za Dalmaciju, za Crnu Goru, te za Bačku, Banat i Baranju. Državni tajnici imaju zastupati interese svoje zemlje u državnoj vladi pa — predlažući državnoj vladi prijedloge zemaljskih vlada — imaju paziti, da se tim prijedlozima ne vrijeđaju ni zakoni ni državni interesi.

8. Poslovi spoljašnji, vojni, pomorski, državne financije, pošte i brozjavi izuzeti su iz djelokruga zemaljskih odnosno pokrajinskih vlada, te pridržani isključivo državnoj vladi. Druge poslove vode zemaljske odnosno pokrajinske vlade u autonomnom djelokrugu po uputama i pod nadzorom državne vlade.

9. U autonomnim poslovima vrše nad zemaljskom vladom nadzor zemaljski sabori, odnosno pokrajinska će se vijeća sastaviti po dogovoru stranaka dotične pokrajine; ne postigne li se sporazum, odlučit će državno vijeće. Na čelu pokrajinskih vlada stoje predstojnici, — a u Zagrebu na čeltj zemaljske vlade ban, — koje imenuje vladar, odnosno regent na prijedlog zemaljskih sabora odnosno pokrajinskih vijeća.

10. Zemaljskim vladama doznačivat će potrebna financijska sredstva državna vlada u okviru državnog proračuna, prihvaćena od Državnog vijeća.

11. Na snazi ostaju svi dosadani zakoni i drugi propisi, isto tako i organizacija sudova, na dosadašnje administrativno ustrojstvo i sadašnji organi zemaljskih vlada.⁵

F. šišić, *Dokumenti*, 275—276; Janković—Krizman, *Grada*, 646.

⁵ Posle predloga Pokrajinske vlade za Dalmaciju od 16. novembra 1918. u kome je zbog italijanske opasnosti hitno traženo ujedinjenje sa Srbijom i Crnom Gorom, kao i obrazovanje zajedničke vlade na čelu sa regentom Aleksandrom Karađorđevićem (dok bi se o obliku državnog uređenja odlučivalo kasnije u ustavotvornoj skupštini), počelo se i u Narodnom vijeću u Zagrebu odlučnije raditi na ujedinjenju. Vesti da su raspoloženja naroda u jugoslovenskim zemljama bivše Austro-Ugarske pretežno republikanska, bile su podsticaj za što brže delovanje unitarističkih i centralističkih snaga da blagovremeno ostvare ujedinjenje prema svojim shvatanjima i interesima. Diskusija o predlogu Dalmatinske vlade u Narodnom vijeću SHS odvijala se u atmosferi prenačlašavanja opasnosti od italijanske okupacije, restauracije Habsburga i si., koju su stvarale pristalice S. Pribičevića. U takvim okolnostima odlučeno je da se obrazuje Odbor sedmorice koji bi izradio zaključak o proglašenju ujedinjenja Države SHS sa Srbijom i Crnom Gorom. Odbor je izabrao delegaciju od 28 članova kojoj je stavljeno u zadatak, odnosno dato ovlašćenje, da sprovede ujedinjenje. Odbor sedmorice takođe je izradio i „Naputak“ za delegaciju Narodnog vijeća.

Novi Sad, 25. novembra 1918.

1. Molimo vladu bratske Srbije, da na kongresu mira, zastupa naše interese.

2. Priključujemo se Kraljevini Srbiji koja svojim dosadanjim radom i razvitkom ujemčava slobodu, ravnopravnost, napredak u svakom pravcu ne samo nama, nego i svima slovenskim, pa i neslovenskim narodima, koji sa nama zajedno žive.

3. Ovaj naš zahtev hoće da pomogne ujedno težnje sviju Jugoslovena, jer je naša iskrena želja da srpska vlada udružena sa Narodnim većem u Zagrebu učine sve, da dođe do stvaranja jedinstvene države Srba, Hrvata i Slovenaca, pod vodstvom kralja Petra i njegove dinastije.

4. I za to, da bi ova skupština pomogla sa svoje strane ostvariti jedinstvenu državu sviju Slovena, Srba, Hrvata i Slovenaca bira dva člana, koji će stajati na usluzi Narodnom veću u Zagrebu: dr Jovan Manojlović (Subotica), Vasa Stojić (Novi Sad) i bira dva člana koji će stajati na usluzi Srpskoj vladi: Jaša Tomić i Blaško Rajić (Subotica). Ne srpskim i ne slovenskim narodima, koji ostaju u našim granicama, obezbeđuje se svako pravo, koji žele, da, kao manjina, sačuvaju i razvijaju svoje narodno biće.

A isto tako, zahteva Skupština da se onim Srbima, Bunjevcima i Šokcima, koji i dalje ostaju izvan naših granica u drugim državama, obezbedi pravo zaštite manjine, njihov narodni opstanak i razvitak, kao i pravo, da se ti Srbi od srpske države mogu slobodno, kulturno i ekonomski potpomagati i u tom se strogo držati načela uzajamnosti (reciprociteta).

Ovo naročito važi za Srbe u Budimskoj eparhiji i za Bunjevce i Šokce izvan granica naše zemlje, koji će ostati izvan okvira srpske zemlje i kojima se ima obezbediti deo narodno-crkvenog imetka odnosno prihoda dosadašnje Karlovačke Mitropolije.⁶

M. Vojvodić — D. Živojinović, *Veliki rat*, 490.

Sve ove dokumente koje je Odbor sačinio usvojio je Središnji odbor Narodnog vijeća SHS na svojoj sednici od⁸ 24. novembra 1918. Usledila je zatim iznenadna odluka S. Pribičevića i njegovih pristalica da izabrana delegacija Narodnog vijeća otputuje u Beograd 27. novembra radi proglašenja ujedinjenja. Kao izabran član hrvatskog dela delegacije S. Radić nije otputovao u Beograd. On se nije slagao sa odlukom većine političara u NVSHS o načinu ujedinjenja. Međutim, on tada nije imao dovoljno političkog ugleda ni većeg autoriteta da bi mogao ozbiljnije da utiče na tok zbivanja. Slovenački delegati, bez dr. A. Korošeca, stigli su u Beograd tek 30. novembra, kada su, na redakcijskom sastanku i dali svoju saglasnost na sadržaj Adrese Narodnog vijeća SHS. Sam A. Korošec stigao je u Ljubljanu tek 2. decembra, tj. kada je ujedinjenje već izvršeno. Međutim, on se odmah uključio u propagandu oko afirmacije legitimiteta ujedinjenja, Kako bi i sebi obezbedio naklonost snaga koje su u tom trenutku odnele pobjedu, a pre svega regenta Aleksandra.

^{v 6.} U Vojvodini i pored toga što su većinu stanovništva činili Srbi, koji su cijv- u sa radikalskim prvakom J. Tomićem bili za direktno ujedinjenje sa Mjom, bilo je, uglavnom iz redova demokrata (grupa T. Ostojića), i pristalica uied⁸ ^ražava]e želju za osloncem na Narodno vijeće SHS u Zagrebu. Pristalice vom' sa Srbijom organizuju krajem oktobra Srpski narodni odbor u No- razn'ht'-l?oji 'e okuPio predstavnike gotovo svih političkih partija i grupa iz nov maveja Vojvodine. Velika narodna skupština, održana u Novom Sadu 25. no eT, ra ,uz prisustvo 757 izabranih poslanika, odlučila je da se Vojvodina direkt- priključi Kraljevini Srbiji. Bio je to prvi praktični korak ujedinjenja u poplavi

ODLUKA VELIKE NARODNE SKUPŠTINE U CRNOJ GORI

Podgorica, 26/13. novembra 1918.

ODLUKA

Velike Narodne Skupštine Srpskog
naroda u Crnoj Gori

donijeta na sjednici od 13. nov. 1918. g. u Podgorici.

Na osnovu istaknutoga načela: samoodređenja naroda, koje je prihvatio i proklamovao kao uslov budućeg svjetskog mira apostol čovječanstva, predsjednik Sjedinjenih Sjeverno-Američkih Država g. Wilson, a usvojile ga naše velike saveznice i prijateljice Engleska, Francuska i Italija, Velika Narodna Skupština Srpskoga Naroda u Crnoj Gori, izabrana slobodnom voljom narodnom i okupljena u Podgorici 11. novembra tekuće godine, da se u pitanju svoje zemlje opredijeli, izjavljuje:

1. Srpski narod u Crnoj Gori jedne je krvi, jednoga jezika i jednih težnji, jedne vjere i običaja s narodom koji živi u Srbiji i drugim srpskim krajevima; zajednička im je slavna prošlost, kojom se oduševljavaju, zajednički ideali, zajednički narodni junaci, zajednička pa tnja, zajedničko sve što jedan narod čini narodom.

Kad je u Srednjem Vijeku formirana srpska država pod dinastijom slavni Nemanjića, odmah u početku njenog stvaranja srpski narod u granicama današnje Crne Gore ušao je u sastav njen i za sve vrijeme njenog trajanja (oko 200 godina) igrao u njoj važnu ulogu.

Pred najezdom turskom pala je ta naša država i srpski narod dopao ropstva. Za vrijeme robovanja činjeni su očajni pokušaji u narodu da se ropstva oslobodi, i dizati radi toga, više puta, narodni ustanci, koji su u krvi ugušivani. U tome je srpski narod u Crnoj Gori prednjačio i uspio da u svojim krševima zasnuje gnijezdo slobode i oslobodi se turskoga ropstva. I od tada njegove težnje i njegovi ideali bili su: oslobođenje i ujedinjenje cijelog srpskog plemena; to je bio njegov vjekovni san.

Početak XIX. vijeka ustaju Srbi u Srbiji pod viteškim Karađorđem, oslobađaju se turskog jarma i udaraju temelj današnjoj Srbiji. Od tada Srbi iz Srbije i Srbi iz Crne Gore rade uvijek zajednički na zajedničkom idealu: oslobođenju i ujedinjenju srpskog naroda. Vođeni su radi toga ideala oslobodilački ratovi, proliveno more srpske krvi uvek zajednički. Ali uspjeh je svakad bio mali: Turska je još uvijek bila toliko moćna da sama osujeti naše oslobođenje i ujedinjenje, a uz to je u tom poslu imala iskrenog pomagača, vjekovnog neprijatelja našeg naroda, podmuklu Austro-Ugarsku, koja je svagda gledala u našem uspjehu svoj neuspjeh, u našoj sreći svoju nesreću, u našem jedinstvu svoj raspad.

Na Berlinskom Kongresu, poslije krvavog rata, koji su vodile Srbija i Crna Gora, pomagane bratskom Rusijom, za oslobođenje i ujedinjenje svojih suplemenika, Austro-Ugarska je uspjela, da im osujeti i oduzme sve plodove te borbe, da prigrabi sebi dvije klasične srpske oblasti, Bosnu i Hercegovinu, u kojima je i pukla prva puška za oslobođenje, i da između Srbije i Crne Gore u Novopazarskom Sandžaku, naseljenom kompaktnom masom srpskog življa, ostane i dalje turska vlast,

sličnih zahteva koji su stizali u Beograd i u Zagreb iz različitih mesta i okruga, kao, na primer, iz Srema, Banjaluke, Bihaća, Gacka, Bijeljine, Zvornika i dr.

a uz nju austrijski garnizoni, te da Austrija i Turska zajednički čuvaju da se Srbija i Crna Gora ne ujedine, da i pokušaj za to onemogućе.

Balkanski rat imao je također cilj: oslobođenje i ujedinjenje Srpstva. Srbija i Crna Gora, kao dvije sestre ušle su zajednički u rat, pro-lile dosta krvi i postigle znatne rezultate: veliki dio našega naroda bio je oslobođen turske vlasti i prisajedinjen Srbiji i Crnoj Gori. Nestalo je tada i onog pojasa koji ih je dotle razdvajao, i narod je živo nastojao da ostvari svoju zavjetnu misao: ujedinjenje, ali tome su stali na put dinastički interesi i naš vjekovni neprijatelj, Austro-Ugarska, koja je bila riješena da čak i mačem spriječi naše ujedinjenje, s toga nas je napala i time izazvala svjetski rat, izevši kao izgovor za taj rat ubijstvo austro-ugarskog prestolonasljednika u Sarajevu. Cio naš narod zna da bi nas Austro-Ugarska napala i da nije bilo toga ubijstva, i da se ona za taj napad, još prije toga ubijstva, žurno spremala.

2. Ekonomski interesi Crne Gore nerazdvojno su vezani za Srbiju i ostale srpske krajeve. Odvojeni od njih, a pri tome po samoj prirodi zemljišta najsiromašniji kraj, možda u cijelom svijetu, ona ne bi imala nikakvih uslova za samostalni život, ona bi bila unaprijed osuđena na smrt. Nama je dobro poznato kako je i do ropstva austro-ugarskog bilo teško živjeti u Crnoj Gori, i da je veliki dio naše radne snage bio prinuđen da odlazi u Ameriku, da u teškim radovima tamo zarađuje nasušni hlijeb i šalje svojim na domu. Poslije ovoga rata u kome je ne prijatelj opljačkao i oduzeo svet našem narodu do gole duše, ostavio ga bez igdje ičega, opstanak Crne Gore kao zasebne države postao je još više nemoguć.

Dakle i ekonomski interes srpskog naroda u Crnoj Gori imperativno traži ujedinjenje sa braćom u Srbiji i ostalim našim krajevima.

Politički interesi također iziskuju ujedinjenje. Pored velike ujedinjene Jugoslavije, kakav bi bijedan politički značaj imala malena, slaba, sirota Crna Gora, mislimo nije potrebno naročito isticati.

... Na osnovu svega izloženog, srpska Velika Narodna Skupština u Crnoj Gori, kao vjeran tumač želja i volje cjelokupnog srpskog naroda u njoj, vjerna istorijskim predanjima i zavjetima svojih predaka, koji su se za njih vijekovima herojski borili, jednoglasno i poimeničnim glasanjem odlučuje:

1. da se kralj Nikola I. Petrović Njegoš i njegova dinastija zbaci s crnogorskog prijestolja;

2. Da se Crna Gora s bratskom Srbijom ujedini u jednu jedinu državu pod dinastijom Karađorđevića, te tako ujedinjena stupi u zajedničku Otadžbinu našeg troplemenog naroda Srba, Hrvata i Slovenaca;

3. Da se izabere Izvršni Narodni Odbor od 5 lica, koji će rukovoditi poslovima, dok se ujedinjenje Srbije i Crne Gore ne privеde kraju;

4. Da se o ovoj skupštinskoj odluci izvijeste: bivši kralj Crne G. Nikola Petrović, Vlada Kraljevine Srbije, prijateljske Sporfzumne iuc i sve neutralne države.

Predsjednik: Savo Cerović.

Podpredsjednici: Lazar Damjanović, Savo Fatić.

Sekretari: Ljubomir Vuksanović, Milan Bajić, Radovan BPškovlc'

Luka Vukotić.

Slijede potpisi ostalih 163 poslanika. Od ukupnoga broja od 168 falila su samo trojica, tada bolešću zapriječeni da dođu u Podgoricu.⁷
Janković — Krizman, *Grada*, 655—658.

NARODNO VIJEĆE U BANJALUCI — VOJVODI S. STEPANOVICU

Banjaluka, 27/14. novembra 1918.

Odbor Narodnoga Vijeća U Banjaluci pokoravajući se neodoljivoj želji Naroda bez razlike vere i imena proklamavao je danas potpuno sjedinjenje sa Kraljevinom Srbijom pod žezlom Nj. V. Kralja Petra I. Živeo naš kralj Petar I.
Janković — Krizman, *Grada*, 659.

NARODNO VIJEĆE U KOTORU — KRALJU PETRU

Kotor, 27/14. novembra 1918.

Srećni smo što te možemo pozdraviti kao našeg oslobodioca i na današnjoj sednici Narodnoga Veća i jednoglasno priznati za svog Vladaoca.

Janković — Krizman, *Grada*, 659.

VEST O DOLASKU DELEGACIJE NARODNOG VIJEĆA SHS U BEOGRAD

Zemun, 28. novembra 1918.

Sinoć (27. novembra) prispjeli su delegati Narodnog Vijeća iz Zagreba u Zemun. U Batajnici dočekalo ih je odaslanstvo mjesnog odbora Narodnoga Vijeća zemunskog i izaslanici srpske vojske. U Zemunu ih

⁷ U stvari, za ovu rezoluciju glasalo je svih 160 poslanika, koliko ih je i bilo prisutno. Pitanje ujedinjenja Srbije i Crne Gore, koje je tokom rata uglavnom egzistiralo kao dinastičko pitanje, odlukom Velike narodne skupštine ostvareno je prema željama srpske vlade i Crnogorskog odbora za narodno ujedinjenje, odnosno pristalica unionističkog pokreta u Crnoj Gori na čijoj se strani nalazio veći deo stanovništva. Unionisti su bezuslovno prihvatili stav srpske vlade, tj. uslove ujedinjenja koje je sadržala Krfska deklaracija. Osnovno njihovo uverenje da su Crnogorci Srbi nije otvaralo nikakve probleme Crnogoraca i Crne Gore izvan državnopravnog i društvenog konteksta Srba i Srbije. To što je kod većine unionista bila prisutna ideja o uređenju države na širokim autonomijama, takođe nije bilo daleko od pogleda Radikalne stranke u Srbiji (S. Protić). U ujedinjenju sa Srbijom unionisti su pored ostvarenja „vječitih ideala" videli i jedine osnove daljeg razvoja i prosperiteta Crne Gore u osloncu, pre svega, na srpske ekonomske potencijale. Stoga su bili za ujedinjenje bez uslova.

Protivnici unionista („bjelaša"), pristalice ustavnopravne samostalnosti Crne Gore i dinastije Petrovića („zelenashi"), iskazali su svojim otporom ujedinjenju sa Srbijom egoizam poražene bivše vlasti, koju su sa istorijske scene potisnule nove progresivnije društvene snage, sazrele u uslovima rata i raspadanja starih struktura. U odbrani svojih vladajućih pozicija i privilegija „zelenashi" nisu prezali ni od pozivanja strane sile (Italije) da se umeša u unutrašnje crnogorske i jugoslovenske prilike (npr. u tzv. božičnoj pobuni januara 1919), čime su potvrdili da su objektivno bili i protiv stvaranja zajedničke jugoslovenske države. Na izborima za veliku narodnu skupštinu 19. novembra 1918, ove snage doživele su potpuni poraz.

je dočekalo mnogobrojno građanstvo, činovnici, razne korporacije, sokoška udruženja i odred srpske vojske. Na večer je bio banket, na kojem je potpukovnik srpske vojske, Tucaković, u ime srpske vojske pozdravio delegate Narodnog Vijeća, koje je zaključilo obrazovanje jedinstvene države SHS pod dinastijom Karađorđevića. Zatim je župnik Vučić u ime odbora mjesnoga Narodnog Vijeća, toplim riječima pozdravio izaslanstvo, koje je donijelo odluku o državi, u kojoj će Srbi, Hrvati i Slovenci biti potpuno ravnopravni i jednaki. Na pozdravima zahvalio se delegat Svetozar Pribičević, te nazdravio narodu i vojsci kraljevine Srbije. U 10 sati prije podne prešli su delegati iz Zemuna u Beograd. Pred lađom pozdravili su izaslanstvo u ime srpske vlade ministri gg. Ljuba Jovanović i Momčilo Ninčić, a u ime grada Beograda potpredsjednik općine. Beogradska pjevačka zadruga pjevala je „Naprej zastava slave“, „Lijepu našu domovinu“ i srpsku himnu. Pred velikim mnoštvom svijeta, koje je klicalo državi SHS, zahvalio je na srdačnom dočeku delegat g. Dr. Pavelić. Delegati su odsjeli u Grand hotelu. Beograđani su toplo dočekali izaslanstvo. Svi viđeniji ljudi, koji se nalaze u Beogradu, bili su na dočeku. U Beogradu na stanu prestolonaslednika Aleksandra, vije se slovenska, hrvatska i srpska zastava.

F. šišić, *Dokumenti*, 261—262.

A. SOLA — S. PRIBIČEVIĆU

Sarajevo, 28/15. novembra 1918.

Sinoć je iz Banja Luke Glavni Odbor Narodnog Vijeća u Sarajevu dobio ovaj brzovav: „Odbor Narodnog Vijeća u Banja Luci pokoravajući se neodoljivoj želji naroda bez razlike vere i imena, proklamirao je danas potpuno sjedinjenje sa Kraljevinom Srbijom pod žezlom Nj. V. Kralja Petra I iz slavne dinastije Karađorđevića.

Živeo naš kralj Petar I!“

Mislim da se odmah središni odbor narodnoga Vijeća SHS stavi u sporazum sa Kralj. Srp. vladom, principijelan zaključak o ovoj stvari, da o tome odmah obavijesti Narodnu Vladu za Bosnu i Hercegovinu i da potrebne instrukcije kako da dalje postupa.

Ujedno napominjem, da je prisajedinjenje proglašeno u okrugu Bihaćskom; čuje se da će se to učiniti i u okrugu Tuzlanskom, eventualno i Mostarskom. Pošto Banja Lučki okrug izjavljuje da se podvrgava jedino Kralj. Srp. vladi ili od nje postavljenoj vlasti, molim da Kralj. Srpska[^] Vlada i Središni odbor SHS u tome pogledu donesu načelno rešenje i izdadu potrebna naređenja. Stvar je veoma žurna, bojati se anarhije; s toga odmah brzovjavno odgovorite.

Predsjednik Narodne Vlade za Bosnu i Hercegovinu Atanasije Šola.
F. šišić. *Dokumenti*, 662—663.

DALMATINSKA ZEMALJSKA VLADA — VLADI SRBIJE

Split, 30. novembra 1918.

st francuski i američki komandanti na našim obalama bez pre-
vi¹¹ ⁰b. avještavaju, je li definitivno provedeno ujedinjenje kralje-
ne Srbije i jugoslovenskih zemalja bivše Austro-Ugarske te ističu neod-

godivu potrebu toga, zbog uređenja internacionalnog položaja Slovenaca, Hrvata i Srba. Zaključujemo u ime čitavoga pučanstva Dalmacije sve kompetentne faktore, da bez daljega oklijevanja i bez obzira na sporedna pitanja provedu formalno i definitivno ujedinjenje svih Slovenaca, Hrvata i Srba od Jadrana do Vardara u jedinstvenu državu te da odmah stvore jedinstvenu reprezentaciju i vodstvo.

F. šišić, *Dokumenti*, 263—264

•m i

•m i

• / • . it,

• ' i > i i

• it,